

Завальська Любов Володимирівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук*

ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНО ЗНИЖЕНОЇ ЛЕКСИКИ В МОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

(на матеріалі інтерактивного спілкування в умовах політичних ток-шоу)

Дослідженню сучасної лексики політики і ЗМІ, що віддзеркалює загальні тенденції розвитку мовної системи початку ХХ ст. присвячено праці українських лінгвістів Л. О. Ставицької [2], Л. В. Струганець [5], О. А. Стишова [4] та ні. Проте проблеми нормативності політичного мовлення та функціонування в усному мовленні українських політиків стилістично зниженої лексики потребують подальшого ґрунтовного вивчення.

Усне мовлення українських політиків, які виступають у різноманітних ток-шоу і демонструють себе як мовні особистості, рясніють стилістично зниженими лексемами. Ми проаналізували понад 100 текстових фрагментів, зібраних шляхом запису усного мовлення політиків та завдяки аналізу друкованих версій на сайтах українських телеканалів «1+1», ICTV, «ТРК Україна» тощо та поділили їх на групи відповідно до характеру стилістично зниженої лексики, вжитої політиками. Розглянемо детально кожен групу.

Найбільшу групу становить жаргонна лексика, яку активно використовують українські політики (67 %). Жаргон визначаємо як соціальний різновид мовлення, що «... існує через настанову на фамільярно-знижений стиль мовлення в межах соціально-мовленнєвої спільноти, яка характеризується відносно одним віком і повсякденним побутовим спілкуванням» [6, с. 394]. Саме жаргонізми є найпоширенішими стилістично зниженими лексемами в політичному мовленні, наприклад: *А в цей час туди вриваються вісім гопників*

на чолі з народним депутатом Ляшком, прямо в кабінеті начальника міліції його б'ють (Н. Шуфрич. Ток-шоу «Шустер-LIVE. 14.03.2014). За словником Л. Ставицької, *гонник* має два значення жаргонного характеру: «1. крим. Злодій, грабіжник. 2. молод., несхвальн. Агресивно налаштований підліток, молодик» [3, с. 89]. Використання жаргонізмів, походження яких пов'язано з кримінальним жаргоном, є частотним у мовленні українських політиків, напр.: *То хай надалі Київ залишається без голови і корумпованою київською міською владою, яка на останніх тижнях роздерибанила 200 гектарів землі* (В. Кличко, червень 2013). У словнику Л. Ставицької наявна інша форма лексеми «дерибанити», її фонетичний різновид: Дербанити – 1. крим. Ділити нагробоване. 2. крим. Грабувати [3, с. 98]. В обох наведених значеннях популярне слово уналежнено до кримінального жаргону, проте здебільшого її вживають у трансформованому значенні «ділити злочинним способом».

Проникнення слів з кримінального жаргону в розмовне мовлення стало вже звичним, проте фіксуємо це явище й на рівні політичного та публіцистичного дискурсів, напр.: *...Коли Лазаренка «шмонали» американські міграційні служби, Генпрокурор заявив, що наша країна докладе всіх зусиль, аби повернути Павла Лазаренка в Україну...* (О. Ляшко, 2014). За словником Л. Ставицької, «Шмонати. – крим., жрм. Обшукувати когось, влаштовувати обшук. 2. арм. Влаштовувати якусь перевірку» [3, с. 305]. Перше значення є похідним з кримінального жаргону, а друге – з армійського, проте в мовленні політиків переважає саме кримінальна лексика.

Також фіксуємо лексеми з молодіжного жаргону, напр.: *...Вони копають людей і питають, чи ще живий, та ви подивіться кадри, які показують в новинах. Старші жінки, старші чоловіки, діти-їх луплять без розбору на право на ліво... Люди виходимо! О це реальний **кльовий** шанс...!* (О. Тягнибок 03.12.2013). Оцінне значення цієї лексеми є позитивно забарвленим: Кльовий. – крим., молод., схвальн. Гарний, прекрасний [3, с. 142].

Жаргонізми, що мають в різних значеннях позначення як з кримінального, так і з молодіжного жаргону, широко представлені в політичному мовленні: *...скільки можна базарити! Народ чекає дій! А ви свою шкуру ховаєте* (В. Кличко, лютий 2013 р.). Базарити – «1. молод. Говорити щось про когось. 2. крим. Кричати, кликати на допомогу» [став, с. 38]; *Пришли до влади ці бандюги! Пообіцяли вам золоті гори, а Ви їм повірили! І що зараз, кинули вони Вас! А де тепер вони! Гріють свої животи у наших ворогів!* (В. Кличко, січень 2014). Кинути – 1. мол., крим. Виманити за допомогою обману значну суму грошей, обдурити когось 2. мол., крим. Украсти, відібрати у когось щось [3, с. 138].

У нашому матеріалі в цій групі значно переважають слова з позначкою «кримінальне» (34%) від усієї кількості аналізованих лексем, на другому місці синкретично визначені – молодіжний і кримінальний жаргон (18%), а на останньому – молодіжний (5%). Отже, переважають кримінальні жаргонізми: *А ви бачите як регіони наші мажори-депутати живуть на широку ногу, коли народ копійки рахує! Бачте, не стидно їздити їм на мерсах, ходити по шикарних ресторанах, бабками розкидувати! Де їх совість!* (О. Ляшко, серпень 2013). Як бачимо, кримінальні жаргонізми насичують мовлення українських політиків.

Друга група охоплює ненормовану лексику, яку називають у «Словнику української мови» в 11 томах **вульгарною**, проте фіксують у певних контекстах (загальна кількість 10%). Такими контекстами є насамперед політичне мовлення, оскільки українські політики постійно вживають вульгаризми, недоречні в літературному мовленні. Їхня основна мета – принизити, образити співрозмовника, вони є цінними маркерами, що характеризують зовнішність, розумову діяльність, зовнішній вигляд або поведінку політичних діячів, напр.: *Ви гляньте на цього комуніста – голодний, холодний, нещасний, гляньте на його мармизу! О це такі комуністи пішли!* (О. Ляшко, 07.09.2012). За академічним словником української мови, «Мармиза, вульг. – Обличчя» [1, Т. 4, с. 630]. У

словнику жаргонізмів Л. Ставицької «мармиза» має таке ж значення «обличчя», але позначено, як «молодіжне» і «жартівливе» [3, с. 171]. Із позначенням «вульгарне» ми зафіксували й інші номінації обличчя, що використовуються в агресивній комунікативній взаємодії в політичному дискурсі, напр.: *Ви що собі дозволяєте? Принижувати людей, принижувати українців. Ах, ти мордяка така нагла! Ви що собі дозволяєте...Не, він сказав, щоб я його поцілував отуди.....! Оце сволота така, що про людей каже! Куди поцілувати! Поцілуй сам себе туди!* (О. Ляшко, 17.12.2013). У тлумачному словнику «мордяка» – вульг. Збільш. до морда [1, Т. 4, С. 802]. У словнику жаргонізмів цього слова немає, хоч представлене жаргонне значення лексеми «морда».

Розмовна лексика, що входить до літературної української мови, проте належить до розмовного стилю, що позначено в словниках, становить в аналізованому матеріалі 14 %. Переважно це образливі номінації політичних опонентів, що мають негативне забарвлення, напр.: *Пані Богословська, про те, що ви чорнорота і про те, що Ви брехуха безсовісна і саме Ви фальсифікуєтеі ви чорнорота відьма бігали там... о це така банда регіоналівська, бреше ото* (О. Ляшко. Шустер-LIVE, 14. 05. 2013). Лексема «брехуха» представлена у «Словнику української мови» в 11 томах як варіант лексеми «брехунка», що є формою жіночого роду від «брехун». – Людина, яка завжди говорить неправду» [1, Т. 1, с. 233] і позначена в словнику як «розмовне». Хоч розмовна лексика загалом належить до літературної, але яскраво виражена негативна конотація уможлиблює її вживання в політичному мовленні в інвективній функції та сприймається як стилістично знижена.

Крім номінацій особи, в політичному мовленні використовують слова, що є назвами обличчя, тобто, крім жаргонних найменувань обличчя людини, політики вживають й розмовні номінації. Поширеним є використання лексеми «пика»: *Повід'їдали **пика** наші пани депутати! Да...так і є! А шо Ви думаєте, на чії це гроші вони так живуть. Не задумувались?..* (О. Ляшко, лютий 2013

рік). У тлумачному словнику зафіксовано два значення: Пика. – 1. зневажл. Потворне, бридке обличчя // Обличчя людини, комусь неприємної, несимпатичної 2. розм. Обличчя людини, звичайно опасисте, свіже, рожеве і т. ін. [1, Т. 6, с. 350]. Перше значення подано як зневажливе, а друге – як розмовне, проте обидва містять негативну оцінку обличчя людини.

Публічне мовлення повинно бути підпорядковане нормам усіх зазначених типів, але сучасне політичне мовлення характеризується наявністю стилістично зниженої лексики, серед якої особливе місце належить жаргонізмам, вульгаризмам, просторіччю і розмовній лексиці. Літературна мова, представлена розмовними лексемами становить 14% у досліджуваному матеріалі та орієнтована на негативно оцінні характеристики політичних опонентів, тобто належить до зниженої стилістики. Нелітературна лексика представлена жаргонізмами (загалом 67%), серед яких переважають лексеми з кримінального та молодіжного жаргону, та вульгаризмами і просторічною лексикою (10%), що мають емоційно-експресивне навантаження.

Список використаної літератури

1. Словник української мови в 11 т. – К. : Наукова думка, 1971 – 1980.
2. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг : Соціальна диференціація української мови / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 462 с.
3. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. О. Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с.
4. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): [монографія] / О. А. Стишов. – К. : Центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
5. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ ст. / Л. В. Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.

6. Третьак Н. В. Місце жаргонної лексики у структурі соціальних діалектів української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://science.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/7/2014/pdf/fil/18/1_14_Tretyak.pdf